

Program projekata za unapređenje turističke ponude na području Borskog okruga

The program projects for the improvement of tourist offer in the Bor district

Željko Milovanović, JKP „Vodovod“ Zaječar, Milan Stojanović, Univerzitet Singidunum, Dušan Regodić, Univerzitet Singidunum

Sažetak - Turizam je jedan od strateškim pravaca budućeg razvoja Srbije. Područje Borskog okruga, prvenstveno zaštićeno prirodno dobro Lazarev kanjon ima velike turističke potencijale.

Cilj istraživanja je definisanje program projekata za unapređenje turističke ponude Lazarevog kanjona. Cilj ovog program projekata je unapređenje i razvoj posebnih formi turizma zasnovanih na prirodnim resursima: ekoturizam, avanturistički turizam, ruralni turizam, obrazovni i dečiji turizam i sportski turizam. Prezentovani program projekti u radu, razrađeni su u softverskom paketu MS Project 2007.

Istraživanje u radu predstavlja polaznu osnovu za predstojeća i obuhvatnija istraživanja na čijim rezultatima bi se bazirala i ozbiljnija analiza i donošenje odluka za ovaj turistički dragulj Timočke krajine.

Ključne reči - Turizam; Lazarev kanjon; Program projekata, softverski paket MS Project 2007

Abstract - Tourism is one of the strategic directions of future development of Serbia. Area Bor district, especially protected natural Lazarev Canyon has great tourism potential.

The aim of this paper is to define the program of projects for the improvement of tourist offer of Lazar's canyon. The aim of this program is to advance the development of specific forms of tourism based on natural resources: ecotourism, adventure tourism, rural tourism, educational and children's tourism and sports tourism. The presented projects in the work program were developed in the software package MS Project, 2007.

The research in this paper provides a starting point for upcoming and more comprehensive research on the results of which would be based upon serious analysis and decision-making for this tourist jewel of the Timok region.

Keywords – Tourism; Lazar's Canyon; Program projects, software package MS Project 2007

I. UVOD

Turistička privreda u opštini Bor predstavlja značajan pravac razvoja i put za izlazak iz stanja monostrukturne privrede. Polazeći od prirodnih resursa i turističko ugostiteljskih objekata i kapaciteta, turizam treba da postane jedna od vodećih grana privrede uz aktivno angažovanje lokalne samouprave na obezbeđenju uslova i povoljnog ambijenta za dalji razvoj i izgradnju. [1]

Realizovani turistički promet Borskog okruga u 2015. godini nije na zadovoljavajućem nivou, tj. realizovano je 60% raspoloživih kapaciteta. Tokom 2015. godine Borski okrug je posetilo 56.000 turista, od čega 45.000 domaćih i 11.000 stranih turista. Ostvareno je 136.000 noćenja, od čega 106.000 noćenja domaćih i 30.000 noćenja stranih turista. [2]

Lazarev kanjon je zaštićeno prirodno dobro I kategorije, ovaj status dobio je 2000. godine, Uredbom o zaštiti spomenika prirode „Lazarev kanjon“. [3] Lazarev kanjon je jedan od najimpresivnijih elemenata reljefa Kučaja i jedan od najznačajnijih centara biodiverziteta na Balkanu. Od ukupne površine spomenika prirode „Lazarev kanjon“, koja iznosi 1755,50ha, pod šumama je 1018,50ha. Ostale površine su goleti, kamenjari, livade i pašnjaci. [4]

Područje obuhvaćeno spomenikom prirode „Lazarev kanjon“ odlikuje se bogatstvom izuzetnih prirodnih vrednosti:

- Spletom krečnjačkih kanjonskih dolina impozantnih dimenzija i izrazitih morfoloških oblika.
- Brojnim i značajnim speleološkim objektima (više od 200 pećina i jama) u kanjonu Demižloka, Vejske reke i Lazareve reke.
- Pojavama i procesima kraške cirkulacije voda u slivu Zlotke reke (32km) i njenim sastavnicama, kao i značajnim izvorima - Zlotsko vrelo, Mikulj, Fontana Šojnji i dr.
- Florističkom i fitocenološkom raznovrsnošću sa opisanih 26 šumskih jedinica i preko 20 zajednica livadskih biljaka, uz napomenu da još nisu istraženi teško pristupačni delovi kanjona. Bogatim životinjskim svetom. [5]

Pod pojmom „Zloteske pećine“, obuhvaćeni su značajni speleološki objekti na istočnim padinama Kučaja, u okolini Zlota. Na ovom području, speleološke ekipe Radenka Lazarevića, istražile su, u toku, 1976. i 1977. godine veliki broj pećina i jama, čija dužina iznosi više hiljada metara, od kojih su dve potpuno nepoznate pećine. [6]

Od pećina se posebno ističu: Lazareva pećina, Vernjikica, Mandina pećina, Vodena pećina, Hajdučica, a od jama Stojkova ledenica i Dubašnička jama. [4]

Prvo turističko uređenje Lazareve pećine bilo je izvedeno 1953. godine i ono je bilo delimično. Detaljno turističko uređenje je izvedeno po projektu Radenka Lazarevića 1977. godine kada je unutar pećine napravljena staza dužine 990m i postavljena rasveta. [7] Lazareva pećina zvanično je otvorena 7. oktobra 1978. godine. [8] U tom periodu uređena je i Vernjikica, koja je 1,5m udaljena od Lazareve pećine, i do nje je uređena staza i vidikovac na Sovi. 90-tih godina čitav turistički kompleks „Zloteske pećine“ je zapušten. Po projektu Radenka Lazarevića, koji je realizovan 2007. godine, renovirana je rasveta i ponovo izbetonirana staza u Lazarevoj pećini, nakon čega je dodeljena Turističkoj organizaciji „Bor“ na korišćenje u cilju njene turističke valorizacije.

Cilj istraživanja je definisati opšti program projekata koji će nekim daljim radom i analizom predstavljati dobru polaznu osnovu za donošenje strateških odluka a sve u cilju unapređenja turističke ponude Lazarevog kanjona.

II. ANALIZA I OCENA RESURSNE OSNOVE

Poslednjih godina na strani turističke tražnje se zapažaju procesi koji ukazuju da veliki deo tražnje napušta tradicionalne izvore, oblike i pravila turističkog ponašanja i da je u potrazi za novim oblicima i sadržajima turističke rekreacije. [9]

Prema predviđanju Svetske turističke organizacije, najveći rast turističkog prometa u narednom periodu očekuje se, između ostalog i za sledeće turističke prouzrode:

- sportski turizam - zimski i letnji
- avanturistički turizam
- turizam u prirodi
- kulturni turizam
- ruralni turizam
- tematski turizam. [10]

Ključni turistički resursi opštine Bor su: Lazarev kanjon, kompleks Zloteske pećine, Borsko jezero, Brestovačka banja, planina Stol, Dubašnica, Crni vrh, rudarski turizam, seoske ambijentalne celine. U široj zoni nalaze se planina Rtanj, Gamzigradska banja, Feliks Romulijana, Sokobanja, Dunav i Rajac.

Prostor je nedovoljno turistički razvijen ali poseduje veliki potencijal. U njemu se prožimaju prirodne specifičnosti i atraktivnosti sa kulturom, istorijom i tradicijom naroda koji su na ovim prostorima živeli i onih koji tu danas žive.

Dosadašnji razvoj turizma u opštini Bor se uglavnom zasnivao na razvoju ponude smeštajnih kapaciteta i pratećih sadržaja. Turistički prirodni resursi su vrlo malo korišćeni i razvijani. Izgradnje novih turističkih objekata i infrastrukture, koji bi doprineli valorizaciji turističkih potencijala, nije bilo. Nove tendencije se zapažaju u poslednjim godinama i ogledaju se u razvoju različitih oblika izletničkog turizma: biciklizam, pešačenje, planinarenje i izleti i posete spomenicima prirode i kulture.

Na uređenju prostora oko Lazareve pećine i daljem unapređenju ambijenta vrlo se malo radilo. Ne postoji objekat za prijem posetilaca, dodatni objekti, ni sanitarne prostorije. Ne postoji uređen prostor za parkiranje. Ne postoje ugostiteljski objekti koji su u funkciji. Ne postoje organizovane posete Lazarevom kanjonu. Staza koja povezuje Lazarevu pećinu i Vernjikicu je propala.

Pored problema koji su vezani za lokalitet, javljaju se i problemi nedostatka dodatnih sadržaja u okolini koji bi zadržali turiste više dana. Saobraćajna infrastruktura je izuzetno loša, ne postoji adekvatna turistička signalizacija. Javlja se i problem slabe informisanosti domaćih turista i manjkavost postojećeg marketinga. Područjem Lazarevog kanjona gazduje JP „Srbijašume“, Šumsko gazdinstvo „Timočke šume“ Boljevac, Šumska uprava Bor, te se za izvođenje radova moraju pribaviti i njihove saglasnosti. JP „Srbijašume“, takođe mogu da učestvuju kao predlagači, finansijeri, sufinansijeri i izvođači projekata koji se realizuju na ovom području. Uslovi zaštite prirode definisani su Zakonom o zaštiti prirode „Zaštita speleoloških objekata“, član 33, 34 [11] i takođe moraju biti ispoštovani prilikom izvođenja aktivnosti unutar spomenika prirode „Lazarev kanjon“. Potrebno je pribaviti i sve neophodne dozvole koje izdaje Zavod za zaštitu prirode Srbije.

Pregled svih pozitivnih i negativnih elemenata turističke ponude u okviru Lazarevog kanjona dat je kroz SWOT analizu predstavljenu u tabeli 1.

Tabela 1. SWOT analiza tržišne pozicije područja Lazarevog kanjona

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • očuvana priroda • geo nasleđe (veliki broj speleoloških objekata) • arheološka mesta • tradicija u speleo turizmu • kvalifikovana radna snaga 	<ul style="list-style-type: none"> • zastarela ponuda • loša saobraćajna pozicija • nedostatak prateće turističke infrastrukture i objekata • loš marketing
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • nacionalna strategija fokusirana na razvoju turizma posebnih interesa • mogućnost da se poboljšaju već postojeći turistički proizvodi • usmerenost na razvoj ruralnog turizma • poboljšana ponuda smeštajnih kapaciteta u opštini Bor • mogućnost prodora na nova tržišta • zapošljavanje lokalnog stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • postojanje konkurencije (Resavska pećina, Rajkova pećina, Ceremošnja) • nedostatak investitora • slabo interesovanje privatnog sektora za ulaganja • nedostatak lokalne inicijative i podrške projektima u turizmu • centralizovano upravljanje Lazarevim kanjonom od strane JP „Srbijašume“

Borski okrug raspolaže modernim smeštajnim i drugim receptivnim kapacitetima. Hotelsko-turistički kompleksi „Jezero“ na Borskom jezeru, „Albo“ u Boru, modernim restoranima sa prenoćištem: „RTB Klub“ i „Srpska kruna“ u Brestovačkoj banji, Dečje odmaralište u „Savači“, Planinarski dom „Stol“ samo su deo bogate ponude smeštajnih kapaciteta Borskog okruga. [12]

Iako navedeni smeštajni kapaciteti raspolažu i nude bogat dodatni sadržaj poput kongresne sale i wellness centra, nisu dovoljno iskorišćeni usled nedostatka marketing aktivnosti i njihove promocije.

Izgradnjom moderne saobraćajne infrastrukture, multifunkcionalnog turističkog prostora, proširenja turističkog sadržaja na prostoru Lazarevog kanjona i predstavljanja postojećih i novih turističkih sadržaja širokom tržištu potencijalnih korisnika, učiniće da turizam Borskog okruga postane jedna od vodećih grana privrede ovog podneblja. [13]

III. PROGRAM PROJEKATA

Neki od najvažnijih prioriteta programa projekata unapređenja turističke ponude na području Lazarevog kanjona su:

- planiranje novog koncepta Zlotske pećine,
- sanacija degradiranih i narušenih celina prostora oko Lazareve pećine,
- izgradnja nedostajućih objekata turističke infrastrukture,
- značajno proširenje postojećih sadržaja, infrastrukture i povećanje kvaliteta,
- povezivanje pružaoca turističkih usluga u kreiranju novih ponuda u turizmu.

Cilj program projekata je razvoj specifičnih oblika turizma zasnovanih na prirodnim resursima, prvenstveno avanturistički i sportski turizam.

Za definisanje budućeg razvoja prostora Lazarevog kanjona, područja Zlotske pećine i planskih varijanti, sagledane su i odabrane 4 oblasti:

Projekat I - Izgradnja multifunkcionalnog turističkog prostora, koji ima dve podceline. Prva je izgradnja vizitorskog centra sa raznovrsnim sadržajima za posetioce: suvenirnica, info centar, ugostiteljski prostor, izložbeno-edukativni deo i administrativne prostorije. Druga podcelina je izgradnja parkinga i pristupne infrastukture.

Cilj ovog projekta je izgradnja vizitorskog centra i adekvatnog parking prostora. Planira se da projekat finansira Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija iz sredstava koja će biti odobrena na osnovu Konkursa za dodelu subvencija i dotacija za projekte razvoja turizma u 2016. godini. [14] Vrednost investicionog ulaganja je 9.447.160,00 dinara.

Planirana je sledeća namena površina:

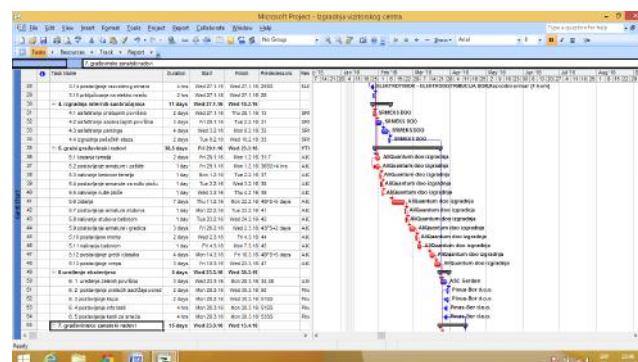
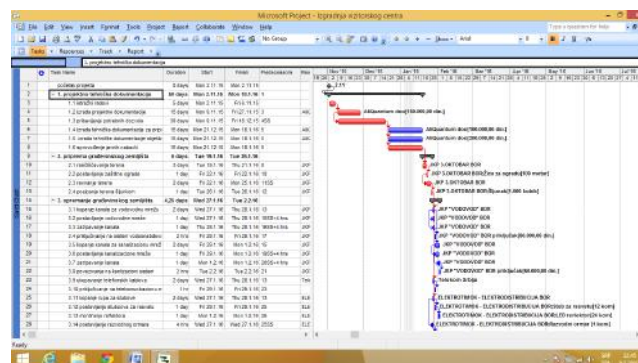
- Parking i pristupne saobraćajnice površine 1800m².
- Vizitorski centar koji se sastoji od info centra, suvenirnice, tri sale za izložbe i prezentacije, sanitarnih prostorija, administrativnih prostorija i kafea sa barom i tremom, ukupne površine 500m².

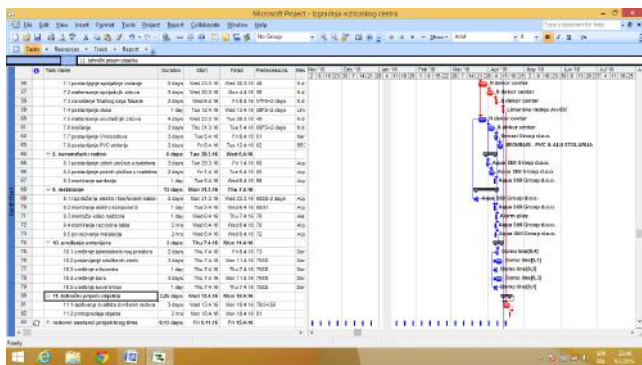
Neka rešenja koja već postoje prikazana su na slici 1.

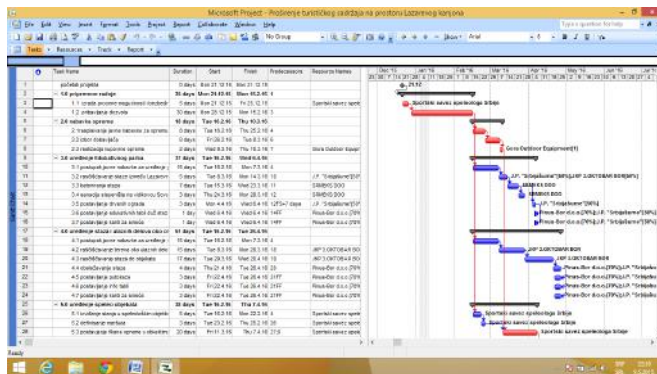
Slika 1. Primeri rešenja za pojedine celine vizitorskog centra

Gantov dijagram i kritični put projekta izrađeni u MS Project-u dati su na slici 2.

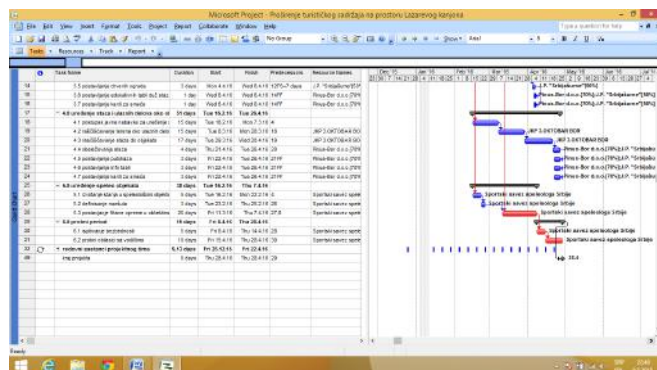

Slika 2. Gantov dijagram projekta izgradnje vizitorskog centra

Slika 4. Gantov dijagram projekta proširenja turističkog sadržaja

Projekat II - Proširenje turističkog sadržaja na prostoru Lazarevog kanjona. Ovo podrazumeva stavljanje u turističku funkciju više speleoloških objekata i uređenje pristupnih staza.

Prva podcelina je osmišljavanje i realizacija edukativnog parka „Lazarev kanjon“. Podrazumeva sanaciju postojeće staze od Lazareve pećine do Vernjikice, dužine 1,5km i postavljanje edukativnog i informativnog sadržaja koji prezentuje biodiverzitet, arheološko i geološko nasleđe Lazarevog kanjona.

Primeri edukativnih tabli dati su na slici 3.

Slika 3. Primeri edukativnih tabli

Druga podcelina osposobljavanje 5 speleoloških objekata za posete. Treća podcelina je uređenje i obeležavanje staza za pešačenje i dolazak do objekata.

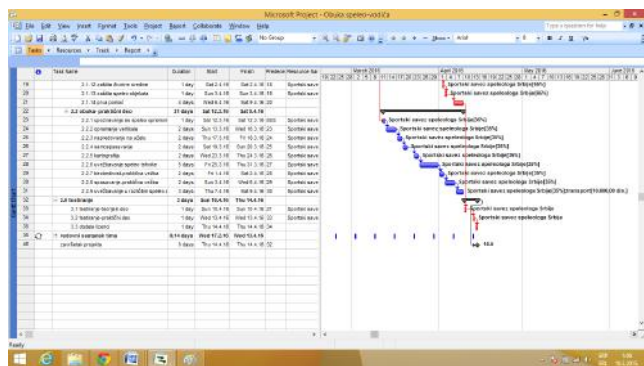
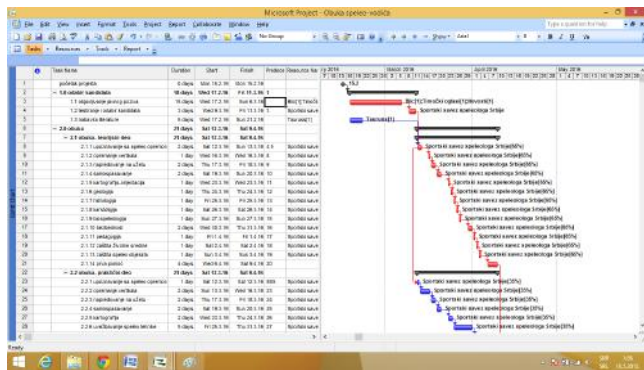
Ovaj projekat ima za cilj uvođenje novih turističkih sadržaja i poboljšanje njihove atraktivnosti. Projekat se finansira iz budžeta Opštine Bor, sredstava Turističke organizacije „Bor“ i delom JP „Srbijašume“. Vrednost investicionog ulaganja je 2.508.500,00 dinara.

Gantov dijagram i kritični put projekta izrađeni u MS Project-u dati su na slici 4.

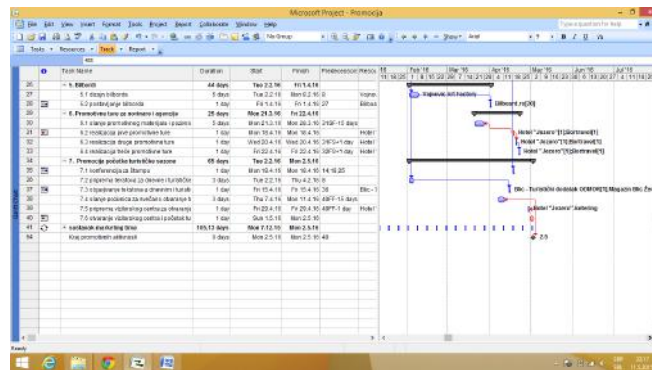
Projekat III - Obuka speleo-vodiča. Obuka speleo vodiča za neuređene speleološke objekte omogućila bi određenom broju posetilaca - avanturista da uživaju u prirodnim lepotama podzemlja Lazarevog kanjona. Speleo vodiči bi kroz ovu obuku bili osposobljeni da bezbedno, po ljude i okruženje, sprovedu posetu speleološkom objektu tj. da postave potrebnu opremu, da opreme posetioce i upute ih u način izvođenja posete, da ih obaveste o rizicima, da reše eventualne probleme i da se na kraju posete pobrinu o očuvanju speleološkog objekta i o higijeni u okolini objekta. Obuka se sastoji od teorijske i praktične nastave u oblastima: oprema i tehnika, kartografija-orijentacija, geologija, hidrogeologija, karstologija, biospeleologija, bezbednost-predostrožnost, bezbednost-spasavanje, pružanje prve pomoći.

Projekat se finansira iz sredstava Turističke organizacije „Bor“. Vrednost investicionog ulaganja je 203.800,00 dinara.

Gantov dijagram projekta i kritični put izrađeni u MS Project-u dati su na slici 5.

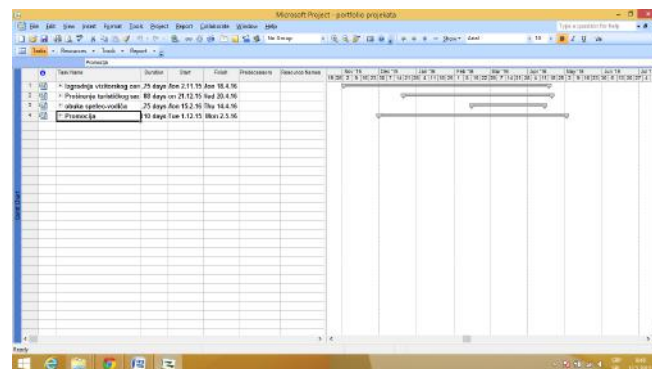

Slika 5. Gantov dijagram projekta obuke speleo vodiča

Slika 6. Gantov dijagram projekta promocije

Gantov dijagram realizacije čitavog programa u MS Project-u dat je na slici 7.

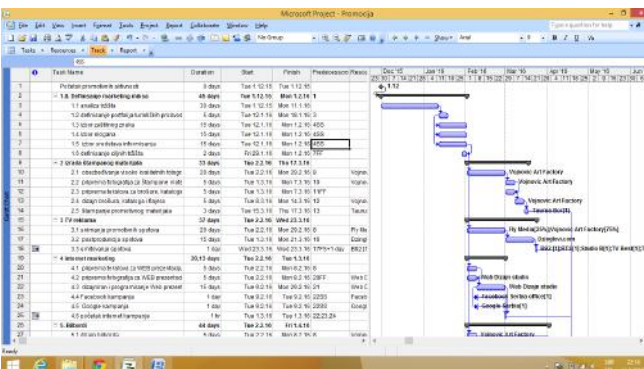
Slika 7. Gantov dijagram programa unapređenja turističke ponude na području Lazarevog kanjona

Projekat IV - Marketing aktivnosti. Planiranje i sprovođenje kampanje o novom turističkom proizvodu.

Cilj ovog projekta je predavljanje novih turističkih sadržaja širokom tržištu potencijalnih korisnika nove turističke ponude. Projekat se finansira od strane Turističke organizacije „Bor“ i ostalih turističkih poslenika opštine Bor koji žele da budu uključeni u promotivne aktivnosti i na taj način promovišu svoje turističke proizvode (hoteli, privatni smeštaj, ugostiteljski objekti, sportski klubovi, javna preduzeća i institucije sa teritorije opštine Bor i udruženja građana).

Za realizaciju ovog projekta predviđen je budžet od 3.645.000,00 dinara.

Gantov dijagram projekta i kritični put izradeni u MS Project-u dati su na slici 6.

IV. ZAKLJUČAK

Realizacijom program projekata predstavljenih u radu, mogli bi dugoročno biti rešeni ključni infrastrukturni problemi koji trenutno stoje kao prepreka uspešnoj turističkoj valorizaciji potencijala na području Borskog okruga, tj. Lazarevog kanjona.

Konstantnim praćenjem i poboljšanjem čitavog portfolija turističkih projekata značajno bi se poboljšala turistička ponuda opštine Bor i povećao kvalitet u pružanju usluga.

Rezultati bi bili vrlo brzo vidljivi zbog toga što trenutni indikatori govore o konstantnom povećanju broja turista u ovom regionu, i o povećanju interesovanja za one vidove turizma koje ovaj program i čitav portfolio Turističke organizacije „Bor“ obrađuje.

LITERATURA

[1] Nedeljnik „Timočke“. Dostupno na: [http://www.timočke.rs/?p=4376#more-4376], (10.11.2016.)
 [2] Republički zavod za statistiku, *Statistički godišnjak Republike Srbije, 2016*. Beograd. Dostupno na: [http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/docume

- nts/00/02/29/16/CEO_StatistickiGodisnjakRS_2016.pdf], (10.11.2016.)
- [3] Vlada Republike Srbije, *Uredba o zaštiti spomenika prirode „Lazarev kanjon“*. Službeni glasnik RS br. 16/2000.
- [4] Lazarev kanjon. Dostupno na: [<http://tobor.rs/zeleni-prsten/lazarev-kanjon/>], (10.09.2016.)
- [5] Lazarev kanjon. Dostupno na: [<http://srbijauslici.blogspot.rs/2015/07/lazarev-kanjon.html>], (10.09.2016.)
- [6] R. Lazarević, (2008), *U carstvu tame i tišine*. Želnid, Beograd.
- [7] R. Lazarević, (1989), *Bor i okolina - Zlatske pećine*. ŠIP Bakar, Bor.
- [8] M. Kličković, Turističke pećine Srbije, *Turističko poslovanje br. 6*, Beograd, Visoka turistička škola, 2010, str. 237-258.
- [9] O. Bakić, (2005), *Marketing u turizmu*, Čigoja štampa, Beograd.
- [10] Maksin, M. (2012), *Turizam i prostor*, Univerzitet Singidunum Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment, Beograd.
- [11] Vlada Republike Srbije, *Zakon o zaštiti prirode*, Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010.
- [12] Turistička organizacija Bor. Dostupno na: [<http://tobor.rs/smestaj/>], (10.11.2016.)
- [13] Jovanović, V. (2015), *Tematski turizam*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- [14] Vlada Republike Srbije, *Konkurs za dodelu subvencija i dotacija namenjenih za projekte razvoja turizma u 2016. godini*, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Beograd. Dostupno na: [<http://mtt.gov.rs/vesti/konkurs-za-dodelu-subvencija-i-dotaci/>] (11.09.2016.)